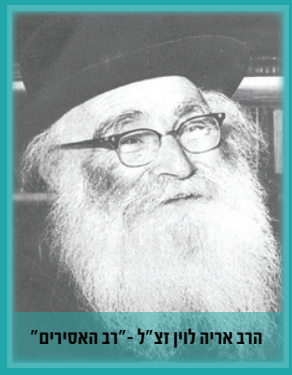
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

פרשת וארא

ג' שבט תשפ"א

גליון מספר 202

דרך חיים

"ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני. ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים" (שמות ז כו-כז). אומרת הגמרא (פסחים נג:): "עוד זו דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו "ובאו ועלו בביתך... ובתנוריך ובמשארותיך"" אימתי משארות מצויות אצל תנור? - הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה". חנניה מישאל ועזריה היו צריכים בפשטות לדרוש "וחי בהם - ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.) ובכל זאת לא דרשו כן אלא מכוח לימודם מהצפרדעים. והדבר מתמיה, הלא מדובר בעבירה בפרהסיא, ובפרהסיא אין היתר של "וחי בהם" אפילו על מצוה קלה, כל שכן על עבודה זרה. מסבירים התוספות (פסחים נג: ד"ה מה ראו) שצלמו של נבוכדנצאר לא היה צלם של עבודה זרה, אלא אנדרטה לכבוד המלכות, ולכן שאלה הגמרא מה ראו שמסרו נפשם.

בעל 'נתיבות המשפט' בספרו 'נחלת יעקב' מבאר שמה שאמרו חז"ל שפרעה עשה עצמו אלוה (שמות רבה ח א), אין הכוונה שחשב שהוא אלוה בעצמו אלא שכפר בהשגחת אלוה גדול ממנו עליו. שם אלהים כוונתו "תקיף בעל היכולות ובעל הכוחות כולם" (שולחן ערוך אורח חיים ה), כלומר שהוא משגיח ושולט בכל הכוחות בעולם. וזו הייתה כוונת פרעה, שהוא האלהים, כלומר הוא בעל יכולת כשלעצמו ולא כפוף לבעל יכולת אחר גדול ממנו. כך גם נהג נבוכדנצאר, שעשה עצמו אלוה ומוסר מההשגחה העליונה, ולשם כך עשה את הצלם וקרא לכל העמים להשתחוות לו, כדי לגרום לכל להאמין שאין כלל השגחה עליונה. רוב המשתחווים לאנדרטה האמינו שאין לירא מהקב"ה כי אם מהמלך, ולכן השתחוו לצלם, ובזה לא עבדו כלל לעבודה זרה. לכן מבארים בעלי התוספות שחנניה מישאל ועזריה לא היו חייבים למסור נפשם מצד איסור עבודה זרה, שכן המשתחווה משום פחד המלך לצלמו אין בו עבירה.

אם כך, חוזרת השאלה שאם אין חיוב מסירות נפש חוזרת מצות "וחי בהם", ומה ראו חנניה מישאל ועזריה לפטור עצמם ממנה בלימוד מהצפרדעים? ניתן ליישב את הדברים על פי דברי הכסף משנה (יסודי התורה ה ד): "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם". כלומר הדור היה פרוץ בביטול השגחת ה' עליהם, ולשם כך פעלו חנניה מישאל ועזריה במסירות נפש כדי להשיב את בני דורם בתשובה בעניין זה. אך עדיין יש לברר מה עניין הצפרדעים דווקא לנקודה זו?

המשך בעמוד הבא

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

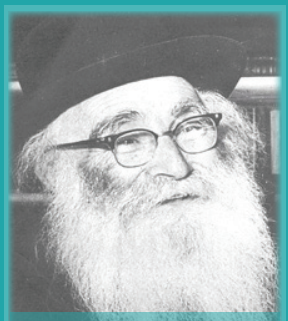

הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

דרך חיים

ידוע הוא שהבריאה כולה אומרת שירה, "יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת". כל נברא ונברא אומר שירה משלו. גם לצפרדעים יש שירה בחייהם, ובכל זאת מוסרים הם את נפשם ואת שירתם בכדי לקדש את השם במותם, ומכאן מכריעים חנניה מישאל ועזריה שהם שמצווים בקידוש השם עוד יותר מחויבים במסירות נפש בעניין זה. ובמיוחד שהצפרדעים לא היו מחויבות בקידוש שם שמיים בדווקא, שכן יכלו לבחור להיכנס בכל מקום אחר ולאו דווקא לתנור, ובכל זאת הכריעו חלקן להיכנס במסירות נפש אל התנורים על מנת לקיים ציווי ה' שאמר "ובתנוריך" (שמות ז כח).

בתקופת מרד גטו ורשה באה קבוצת בחורים ללמוד עם רבי מנחם זמבה הלכות קידוש השם. אחד הלומדים, ר' משה מאיר שיינפלד, חתנו של ר' יצחק מאיר (שהיה חתן הרבי מגור - ה'אמרי אמת'), סיפר שהוא למד כיצד לחיות בקידוש השם ולא רק למות בקידוש השם, ולכן היה היחידי שניצל מכל התופת הגדולה והנוראה שבעקבות המרד.

שבת שלום!

טלפון: 1700-700-999 | **דוא"ל:** ish.tsadik@gmail.com | **אתר:** www.ish-tsadik.org.il

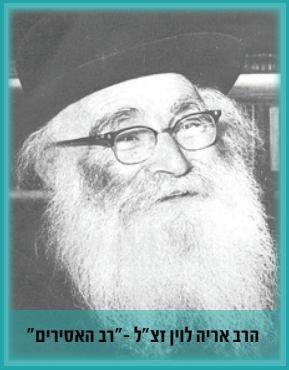
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

בתולדות בעל ה'לשם' כותב ר' אריה על ר' ישראל איסר מפוניבז', בעל הספר 'מנוחה וקדושה' ומגדולי תלמידיו של ר' חיים מוולוז'ין, כי פעם אחת איחר לתפילת הציבור בעת אמירת הסליחות, מחמת הכרח כלשהו. וכשבא מצא את הציבור בבית הכנסת כשהם מתחילים לומר "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים". תקפה אותו בושה גדולה עד שלא היה מסוגל בשום אופן להרים את ראשו במשך כמה רגעים, וזרם של דמעות ניגרו מעיניו. מאז, כל ימיו של אותו צדיק היה מתפלל שיזכה לעוד רגעים קדושים ונעלים כאלו בחייו.

(דרך אבות עמוד רצג)

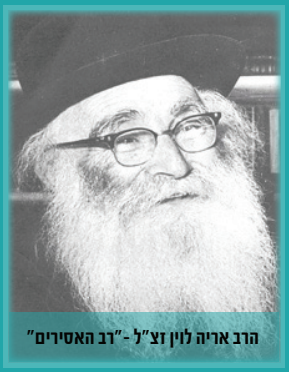
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

כפי שדנו ברכת "הגפן" פוטרת מיני משקים הבאים אחר שתיית היין וכן את היין הבא במהלך הסעודה אגב הברכה על היין ששתינו לפני הסעודה. למד הגאון ר' עקיבא איגר מדין זה שהוא דווקא בכוס המהווה חלק בלתי נפרד מסעודה ושתייה, אבל אם שותה משום חובת מצוה, כגון שתיית יין במהלך עריכת חופה וקידושין וברית מילה וכדומה אינן פוטרות שתייה הבאה לאחריהן- משום שלא התכוון לשתות כוס זו כחלק משתייה נוספת. מכח דברים אלו נחלקו הפוסקים בדין אדם הרוצה לשתות שאר משקים אחר יין של ברכת המזון ('כוס של ברכה'). לדעת מרן הג"ר עובדיה יוסף (יחו"ד ח"ה כ) כוס זו פוטרת את המשקים הבאים אחריה, שאינו מקבל את דעת הגרע"א הלכה למעשה. אמנם מו"ר השבט הלוי (ח"ג סי' טז) כתב שמשום ספק ברכות מן הראוי לברך ברכה אחרונה מיד אחר שתיית כוס של ברכת המזון, ואם לאחר מכן ירצה לשתות שאר משקים יברך עליהן ברכה ראשונה ואחרונה כדין, בתנאי שיקפיד ויעשה הפסק כלשהו בין ברכת 'מעין שלוש' שעל היין לברכה הראשונה על שאר משקים.

כל האמור בשבוע שעבר שיין שלפני המזון פוטר את היין שבתוך המזון הוא דווקא יין הנשתה במהלך האכילה. אמנם הגמרא (ברכות מב:) אומרת שיין זה פוטר אף יין שאחר המזון, אך ביארו הראשונים שכוונת הגמרא ליין הנשתה לאחר שאדם סיים לאכול את עיקר הסעודה שלו, שהיו נוהגים בימיהם לעקור את השולחן הקטן שלפני כל אחד ואחד ובזה נחשב שסיים סעודתו, ובכל זאת אינו צריך לברך שוב על שתיית היין, משום שהמנהג היה להמשיך ולשתות יין. וכל שכן כיום שאנו יושבים בסמוך לאותו שולחן נפטר היין המוגש במנה אחרונה אגב היין שטרם הסעודה, אמנם ודאי אין הכוונה ליין שאחר הסעודה - כלומר אותו יין ששותים אחר ברכת המזון, שעליו ודאי יש לחייב ברכה ראשונה משום שברכת המזון הפסיקה בין הברכה על היין שלפני ובמהלך הסעודה.

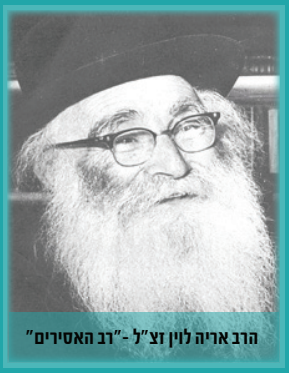

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת
עם הרב חיים אידלס

שאלה | מה הדין באכילה של פחות משיעור כזית לחם, האם צריך ליטול ידיים ולברך "המוציא"?

תשובה | מרן השו"ע (ריש סימן קנ"ח) הביא את דעת הרוקח שפוסק שבאכילה של פחות מכביצה נוטלים ידיים בלי ברכה ובפחות מכזית אין צריך כלל ליטול ידיים. לגבי אכילה בפחות משיעור כביצה, ישנה הסכמה בין הפוסקים עם דעת הרוקח שאין צריך לברך אלא נוטל ידיו בלי ברכה. לגבי אכילה בפחות משיעור כזית, הט"ז והגר"א הסכימו לדעת הרוקח שאין צריך בכלל ליטול. אבל יש חולקים, כמג"א ועוד, ולכן פסק מרן בעל המ"ב שמן הספק יש להחמיר וליטול ידיים ללא ברכה. וזו ההכרעה למעשה, מכיוון שגם מרן הביא כדעת יש אומרים שפחות מכביצה, שהיא כשני זיתים (53 גרם=2X27.5 גרם), נוטלים ידיים אך בלא ברכה. אלא אם כן האדם נתקע בלי מים בכלל, שאז יכול לסמוך גם לכתחילה על דעה זו שאין צריך ליטול ידיים ולא לברך על שיעור קטן כזה.

שאלה | מה הדרך הנכונה לנהוג בעניין נטילת ידיים קודם הסעודה לאחר שהאדם התפנה?

תשובה | מרן השו"ע (קס"ה, ה') התייחס לשאלה זו ונתן ב' אפשרויות, כשהשנייה שבהן לא רלוונטית ולכן נציין את הדעה הראשונה שאותה פסק מרן בשם רש"י שהביאה מרבו- רבי יצחק בר יקר; לאחר שהאדם התפנה יטול ידיו עם מעט מים, ינגבן ויברך "אשר יצר". ולאחר מכן יטול ידיו ברביעית מים מתוך כלי, כדין נטילת ידיים בכל סעודה, ויברך כרגיל "על נטילת ידיים". ובעקבות פסק זה נהג מרן הגרש"ז ליטול ידיו אחר שהתפנה שלוש פעמים לסירוגין ישר מהברז, וניגב ידיו ובירך "אשר יצר", ולאחר מכן נטל ידיו כדין נטילה לסעודה. וטעמו משום שנטילת ידיים מזרם הברז עולה כנטילת ידיים לסעודה רק בדיעבד גדול, ובזה יצא ידי כל הספיקות.

אולם מרן המ"ב הביא בשם הפוסקים שברכת "אשר יצר" אינה נחשב כהפסק משום שהיא לצורך הסעודה, וממילא אפשר לכתחילה ליטול ידיו כדין נטילת ידיים לסעודה- רביעית מים בכלי, ולברך "על נטילת ידיים" ו"אשר יצר" ולאחר מכן לברך "המוציא" ולאכול. והגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מעיד בספרו תשובות והנהגות (ח"א סי' קס"ח) שגאון אחד סיפר לו שראה את החפץ חיים בעצמו נוהג כך, וכן נהג גם מרן החזו"א.

ויש עצה נוספת שמובאת בבא"ח (פ' קדושים) שיטול ידיו כהרגלו ויברך "אשר יצר". ולאחר מכן ייגע במנעלו או במקום עם זיעה שמחייב בנטילת ידיים- ואז ייטול ידיים ויברך "על נטילת ידיים".

המשך בעמוד הבא

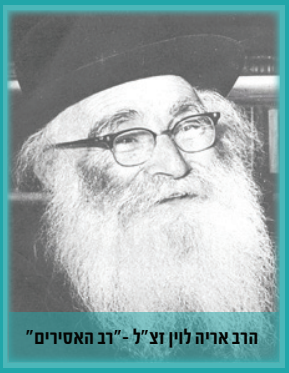
הרב אריה לוין זצ"ל - "רב האסירים"

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

המשך תשובה |

לסיכום, ישנן ג' דרכים; א. ליטול ידיים מהברז, לנגב ולברך "אשר יצר" ולאחר מכן ליטול ידיים מכלי ולברך "על נטילת ידיים". ב. ליטול מכלי ג' פעמים על כל יד ולברך "על נטילת" ו"אשר יצר" ולאחר מכן לגשת לאכול. ג. ליטול ידיים בכלי, לנגב ולברך "אשר יצר", ולאחר מכן לגעת במקום שמחייב בנטילה, וליטול שוב ידיים בברכה עבור הסעודה.

טלפון: 1700-700-999 | דוא"ל: ish.tsadik@gmail.com | אתר: www.ish-tsadik.org.il